РЕЦЕНЗІЇ

Галич Олександр,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри державного управління,
документознавства та інформаційної діяльності
Національний університет водного
господарства та природокористування (м. Рівне)

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію М. В. Варданян «Свій – Чужийв українській діаспорній літературі для дітей та юнацтва: національна концептосфера, імагологічні моделі»: монографія / М. В. Варданян. – Кривий Ріг : Видавництво «Діонат» (ФО-П Чернявський Д. О.), 2018. – 406 с.

В умовах національно-патріотичного виховання українських школярів сьогодні відбувається ревізія духовних, культурних цінностей українців. Ось тому нині дуже важливо залучити потужній пласт еміграційної літератури XX ст., яка розглядалася й розглядається як альтернатива українській радянській дитячій літературі, що попри роки незалежності нашої держави, на жаль, залишалася канонізованою у шкільних і вишівських програмах та підручниках.

М. В. Варданян слушно наголошує на тому, що за молоддю майбутнє України, а власне це і є лейтмотив творів української діаспори, тож і вибір її теми дослідження був сфокусований саме на еміграційну дитячу літературу

(с. 8). А ще помітно те, як авторка монографії гостро відчуває нагальну потребу відшукати, осмислити та оцінити сенси відмінного досвіду у художніх презентаціях тем історії, війни, роду, релігії, нації та ін., що, як з'ясувалося, ними наповнена література для дітей та юнацтва письменників української діаспори. Усе це на сьогодні є одним із актуальних і важливих завдань формування цілісного й системного вивчення дитячої літератури.

М. В. Варданян дуже добре відчула інтерес науковців з різних галузей наук до формування націоцентричної моделі світу в останнє десятиріччя. Саме українське літературознавство нині демонструє помітне зацікавлення до вказаної теми. Благодатним матеріалом щодо вивчення специфіки націоцентричної моделі світу є українська діаспорна література для дітей та юнацтва.

Сьогодні такого типу література тільки починає активно входити в простір інтересів сучасного українця. На цьому наголошує у вступі монографії М. В. Варданян, яка цілком слушно вважає, що тематика та проблематика творів української діаспорної літератури для дітей та юнацтва значно розширює національну концептосферу «Свого-Чужого». Для ґрунтовного дослідження цього явища авторка обрала різножанровий діапазон творів українських письменників діаспори та проаналізувала їх з точки зору категорії «Своє – Чуже» аби презентувати тематичне поле творів для дітей та юнацтва у часи формування нових культурних цінностей українського суспільства.

В інтерпретацій М. В. Варданян саме досвід Іншого в українській діаспорній літератури для дітей та юнацтва здатен заповнити помітну прогалину у сприйняті літературного процесу XX століття як цілісного явища. Аналітичний огляд досліджень літературознавців у першому теоретичному розділі сприяв ґрунтовній презентації критичної парадигми досліджень дитячої діаспорної літератури.

У другому розділі монографії дослідниця вибудувала чітку систему цінностей для визначення концептосфери «Свого» у дитячій літературі української діаспори – це шевченкіана літератури для дітей та юнацтва

української діаспори, «боротьба» і «своя хата»: вектори історичної літератури для дітей та юнацтва, сакральна образність дитячої діаспорної літератури, рід – нація: проза про Голодомор в літературі для дітей та юнацтва, колективна пам'ять та ідентичність.

Детально М. В. Варданян розглянула різноманітні модифікації образу України у творах для дітей та юнацтва українських письменників діаспори. Вона помітила, що образ України у творах письменників української діаспори розкриває різноманітні способи його моделювання, котрі помітно відрізняються від подібного образу творів письменників материкової України.

Чи не вперше в українському літературознавстві М. В. Варданян усебічно дослідила імагологічні моделі в концептосфері дитячої літератури діаспори, звернувши увагу на такі поняття, як: «партнери» й «вороги» сакральний та профанний виміри, етнообрази екзотичних країн (австралійська та бразильська тема) в літературі для дітей та юнацтва, ментальний світ українців у перекладній літературі очима письменників діаспори.

Окрасою монографії, на нашу думку, став розділ третій, де йдеться про образ України в духовних рефлексія письменників діаспори. Тут М. В. Варданян презентувала різні способи моделювання образів хати, рідного краю у творах української діаспори, котрий позначений різноманітними конотаціями та символічним забарвленням. Авторка дуже добре розкрила образ України презентований у творах української діаспори, котрий розгортав культурний міф про загублений рай, що його мали українці. У цьому розділі дослідниця чітко визначила тематику й проблематику емігрантських творів для дітей І. Багряного, який маловідомий саме як «дитячий письменник».

Помітила й відзначила у своїй монографії М. В. Варданян й те, що твори В. Симоненко та Л. Полтава, котрі належали до різних світів українського культуропростору – материковий / діаспорний, єднала проблема чужості. Дослідниця також відзначає, що улюбленим жанром письменників української діаспорний літератури був жанр казки. Вона стверджує, що цей жанр давав можливість письменникам діаспори торкатися тем морально-етичного

спрямування. Усе це сприяло тому, що митці закладали в казці архетипні патерни поведінки персонажів, засвоєння яких допомагало юним читачам ідентифікуватися самим серед інших, виокремлювати свою іншість та приналежність до культури свого народу.

Ведучи мову про імагологічні моделі в концептосфері дитячої літератури діаспори, М. В. Варданян відзначила той факт, що повісті для юнацтва «Отаман Воля» Лесі Храпливої-Щур, «Пацани» Володимира Куліша, «Чи зійде завтра сонце?» Леоніда Полтави єднає спільна ідея – утвердження національної і культурної ідентичності українців та розвінчання радянської системи. Усе це дало підстави їй стверджувати, що концептосфера «свого» містить позитивні ознаки, натомість «чужий» – має переважно негативні конотації. Окрім цього, дослідниця помітила, що концептосфера «свого» у проаналізованих повістях для юнацтва є абсолютно україноцентричною. У центрі всіх концептів-образів перебуває Україна, яка репрезентується через національну ідентичність («своя мова», «своя віра», «свої звичаї», «духовна спільність»), ментальні риси характеру українців (щедрість, щирість, гостинність, працьовитість, волелюбність), сприйняття України як Батьківщини. Такі результати дослідження переконливо свідчать, що монографія М. В. Варданян має високу суспільну цінність, адже її зміст допомагає осмислити низку явищ, котрі переживає українське суспільство і, зокрема, масову еміграцію українців за межі України, котра сьогодні набула велетенських масштабів.

Тож монографія М. В. Варданян «Свій – Чужий в українській діаспорній літературі для дітей та юнацтва: національна концептосфера, імагологічні моделі» дуже важлива і на сьогодні більш ніж потрібна, вона сповна заслуговує на оприлюднення.